

Det kongelige norske kunnskapsdepartement
Opplæringsavdelingen
Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo
postmottak@kd.dep.no

Høringsuttalelse om forslag til ny generell del av læreplanverket for grunnopplæringen som skal erstatte gjeldende Generell del og Prinsipper for opplæringen

Ref.: 17/1340

Det vises til høringsnotat og -brev av 13. mars 2017.

Reform – ressursenter for menn driver hjelpetilbud for menn i vanskelige livssituasjoner, samler inn og formidler kunnskap om gutter og menn, og er en pådriver for et mannsperspektiv i likestillingspolitikken. Reform er en ideell og uavhengig stiftelse som mottar grunnfinansiering fra staten.

I kraft av dette mandatet, vil vi fokusere på hvordan temaene kjønn, likestilling og mangfold ivaretas i høringsforslaget.

Generelle merknader

Reform mener at høringsforslaget i større grad enn i gjeldende tekst anerkjenner det faktiske etniske og kulturelle mangfoldet i det norske samfunnet, og at det legger til grunn en forståelse av at kultur og identitet skapes i samspill og endres over tid. Dette er vi glade for.

Det foreliggende forslaget er samtidig preget av at mange av formuleringene blir for generelle. Vi savner særlig en utdyping av begrepene likestilling, diskriminering og mangfold, og en uttrykt forståelse av hvordan kjønn og andre identitetsaspekter former skolen som institusjon i dag.

Under følger våre forslag til presiseringer.

Konkrete merknader

Likestilling og diskriminering

Likestilling nevnes som en grunnleggende verdi flere steder i forslaget, blant annet i 1.1 Menneskeverdet og 1.6 Demokrati og medvirkning. Det er bra at viktigheten av likestilling understrekes i den generelle delen av læreplanverket. Det mangler likevel en tydelig beskrivelse av hva departementet legger i begrepet likestilling.

Begrepsforklaring

For å sikre at slik at alle ansatte i skolen kan gis mulighet til å jobbe ut fra samme forståelse av likestilling, foreslår Reform at begrepet forklares i teksten.

Begrepsforklaringen bør bygge på, og vise til, likestillings- og diskrimineringslovverket. Særlig er det viktig å liste de ulike diskrimineringsgrunnlagene som anerkjennes i lovverket.

I avsnittet om menneskeverdet heter det:

«Likeverd og likestilling er verdier som er kjempet frem gjennom historien, og de forutsetter at alle mennesker skal ha like muligheter uavhengig av hvem de er» (s. 5).

Reform foreslår at teksten endres til det følgende:

Likeverd og likestilling er verdier som er kjempet frem gjennom historien, og nedfelt i likestillings- og diskrimineringslovverket. Med likestilling menes at alle mennesker skal ha like muligheter og like rettigheter uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder. Likestilling forutsetter tilgjengelighet og tilrettelegging.

Inkludere en situasjonsbeskrivelse

Høringsforslaget som helhet preges av en antakelse om at den norske skolen allerede er en likestilt og inkluderende institusjon. Dette er dessverre ikke tilfelle. Vi vet for eksempel at skolen er en sterkt kjønnet institusjon, med en overvekt av kvinnelige lærere, store kjønnsforskjeller i elevprestasjoner og frafall og en svært ujevn kjønnsbalanse i studievalg på videregående.

Gutter, innvandrerungdom og elever som har foreldre med lav utdanning faller oftere fra i videregående opplæring enn elever i andre grupper (SSB, 2016). Seksuell trakassering er et omfattende problem i skolen, med lesbisk, homofil, bifil og trans ungdom som særlig utsatt (Bendixen & Kennair, 2008, 2014). Nesten 80 % av norske skoler er ikke tilrettelagt for elever eller lærere med funksjonsnedsettelser (NHF, 2013). Disse ulikhetene viser at skolen fortsatt har en vei å gå for å gjøre visjon til virkelighet.

Reform mener den generelle delen av læreplanverket bør inneholde en kort tekst som belyser noen av de sentrale likestillingsutfordringene i skolen i dag. En slik situasjonsbeskrivelse kan hjelpe den enkelte skole og ansatte i å jobbe aktivt og planmessig for likestilling. Ikke minst vil dette gi lærere og ledelse redskaper til en bedre forståelse av hvorfor likestilling er viktig, og hvordan likestilling angår dem i deres daglige arbeid.

Kultur, identitet og mangfold

Også begrepet *mangfold* framstår som uklart i forslaget. Under 1.2 Kultur, identitet og mangfold refereres det til «kulturelt, språklig og livssynsmessig mangfold». Reform

mener imidlertid at det er viktig å anerkjenne flere former for mangfold i den generelle delen av læreplanverket.

Som FRI påpeker i sitt hørings svar, er ikke kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk eller seksuell orientering nevnt en eneste gang i høringsforslaget. Det samme gjelder funksjon og funksjonsnedsettelse.

Utvide og klargjøre mangfoldsbegrepet

For å sette skolen i stand til å nå det overordnede målet om å «bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap» (s. 5), må skolen aktivt synliggjøre forskjellige former for mangfold. Det bør framgå av den generelle delen av læreplanverket at kultur, identitet og mangfold omfatter aspekter som kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, seksuell orientering, funksjon, sosial bakgrunn og klasse, geografi og etnisitet, så vel som språk og livssyn.

Denne presiseringen kan gjerne knyttes opp mot behovet for undervisning om menneskerettighetene og likestillings- og diskrimineringslovverket (se over).

Vektlegge normkritikk og refleksjon

Videre er det en forutsetning for et inkluderende fellesskap at den enkelte lærer og ansatte har kompetanse på normkritikk. Dette innebærer kunnskap om hvordan normer for kjønn, seksualitet, funksjon og nasjonal identitet og kultur («norskhet») kommer til uttrykk i samfunnet i dag, og hvordan disse normene kan påvirke elevens selvfølelse og handlingsrom negativt. Ledelse og lærere bør reflektere over egen posisjon, kultur og identitet, og de bør jobbe for å motvirke stereotyper og diskriminering i klasserommet.

Bevisstgjøre om diskriminering og undertrykkelse

Departementets høringsforslag vektlegger respekt og toleranse for mangfold og kulturforskjeller. Forslaget fremmer også en forståelse av at kultur og identitet skapes i samspill og endres over tid. Dette er svært viktig prinsipper, som Reform støtter.

Vi mener imidlertid at den helhetlige språkbruken etterlater inntrykket av at møtet mellom ulike kulturtradisjoner stort sett har foregått på harmonisk vis. Dette tilslører historisk og pågående diskriminering og undertrykkelse både globalt og nasjonalt. Et godt eksempel er tidligere tiders fornorskingspolitikk overfor samer og nasjonale minoriteter.

Reform vil påpeke at skolen har et ansvar for å bevisstgjøre elever om historiske prosesser som har søkt å utrydde eller innsnevre mangfold, eller på annen måte bidratt til undertrykkelse av enkeltgrupper. Dette ansvaret bør tydeliggjøres i den generelle delen av læreplanverket.

Folkehelse og livsmestring

Reform mener avsnittet om folkehelse og livsmestring bør utdypes, og vektlegges. Særlig ønsker vi et styrket fokus på seksualitetsundervisning og på psykisk helse. I tillegg må kunnskap om vold og overgrep tas inn i planen.

Forankre tilgang på seksualitetsundervisning

Unge tilgang på seksualitetsundervisning bør forankres i den overordnede delen av læreplanen. Å prioritere systemisk og holistisk seksualundervisning er nødvendig for å fremme elevers psykiske og seksuelle helse, styrke selvtillit og livsmestring og forebygge seksuelle overgrep.

Det er viktig at seksualitetsundervisningen er fundert på normkritikk og at den omhandler temaer som kjønnsnormer, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, seksuell orientering, funksjon, kropp og kroppspress, samtykke og grensesetting.

Økt satsning på psykisk helse

Reform savner også et økt fokus på psykisk helse. Ungdata-undersøkelsene viser med tydelighet at psykiske plager og depressive symptomer er utbredt blant norsk ungdom (Bakken m.fl., 2016). Det er også påvist en sammenheng mellom fysiske og psykiske helseplager, og stress på grunn av skolearbeid (Aanesen m.fl., 2017). Dette er utfordringer som krever en målrettet innsats for forebygging av psykiske plager blant elever.

Kunnskap om vold og overgrep

Vold og overgrep nevnes ikke med ett ord i forslaget. Dette framstår som et stort hull, når vi vet at barn og unge er særlig utsatte grupper. Reform mener vold og overgrep må inn som et eget tema i den generelle delen av læreplanverket, for eksempel som et undertema under 2.6.1 Folkehelse og livsmestring.

Et inkluderende læringsmiljø

Seksuell trakassering som eget tema

I forslaget kan vi lese: «Alle ansatte på skolen har ansvaret (...) for å forebygge mobbing og krenkelser» (s.16-17).

Reform foreslår at *seksuell trakassering* tas inn som et eget punkt her, sammen med mobbing og krenkelser. Både erfaring og forskning tilsier at seksuell trakassering er et omfattende problem i den norske skolen. (Bendixen & Kennair, 2008, 2014). Den seksuelle trakasseringen går imidlertid ofte under radaren i det generelle mobbearbeidet (NOU 2012:15, NOU 2015:2). Det er derfor viktig at seksuell trakassering nevnes eksplisitt i den overordnede delen av læreplanen.

Vi minner om at Djupedalsutvalget slo fast at det er behov for økt kunnskap om trakassering knyttet til diskrimineringsgrunnlagene kjønn og seksualitet i skolen.

Utvalget anbefalte særskilte tiltak for å forebygge seksuell trakassering (NOU 2015:2).

Anerkjenne krysningspunkter mellom mobbing og diskriminering

I tråd med det ovennevnte bør det spesifiseres i teksten at mobbing og krenkelser blant barn og unge ofte gjenspeiler og viderefører kjente diskrimineringsstrukturer i samfunnet. Dette gjelder for eksempel mobbing på grunnlag av kjønn, seksuell orientering, etnisitet (inkludert hudfarge), funksjonsevne, religion og livssyn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Ansatte i skolen trenger kunnskap om disse ulike diskrimineringsformene for å kunne nå målsettingen om å utvikle et inkluderende læringsmiljø, der mangfold anerkjennes som en ressurs.

Vi stiller oss selvfølgelig åpne dersom departementet ønsker ytterligere innspill, kommentarer eller utdypinger av dette høringssvaret.

Oslo, 12. juni 2017

Are Saastad /s/
daglig leder

Hedda Hakvåg
seniorrådgiver

Kilder:

Bakken, A., Frøyland, L. R., & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA. Rapport 3/2016.

Bendixen, M., & Kennair, L. E. O. (2008). *Bruk av nedsettende bemerkninger om og overfor gutter og jenter i videregående skole: en kvalitativ studie*. NTNU, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Hentet 20.11.14 fra <http://seksuelltrakassering.no/wp-content/uploads/2012/04/Kvalitativ-studie.pdf>

Bendixen, M., & Kennair, L. E. O. (2014). *Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014*. NTNU, Psykologisk institutt.

Norges Handikapforbund. (2013). <http://www.nhf.no/meny/vi-mener/hjertesaker/skole>

NOU 2012:15. *Politikk for likestilling*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

NOU 2015:2. *Å høre til. Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø*. Kunnskapsdepartementet.

Statistisk sentralbyrå. (2016). <https://www.ssb.no/utdanning/statistikker/vgogjen/aar>

Aanesen, F., Meland, E., & Torp, S. (2017). Gender differences in subjective health complaints in adolescence: The roles of self-esteem, stress from schoolwork and body dissatisfaction. *Scandinavian Journal of Public Health* 45: 389–396.